

Zakar Péter

Kossuth Lajos és az önálló magyar tábori püspökség felállításának terve 1848-ban

1848 nyarán a magyar kormány kísérletet tett egy Béctől független tábori püspöki hivatal felállítására.¹ A kedvezményezés a hadügyminisztériumtól indult ki, amely 1848. június 21-én utasította Czigler Ignác magyarországi tábori főpapot, hogy készítse javaslatot a tábori papság ügyeinek a bécsi hatóságoktól független intézésére. Czigler néhány nap alatt elkészítette a tervezetét, amely az osztrák szervezeti kereteket, az osztrák jogköröket akarta egy önálló magyar püspökség keretébe átültetni. Azt, hogy mennyire az osztrák mintát követte, jól példázza a fizetések kérdése. Fogta a bécsi hadi püspöki hivatal alkalmazottainak a fizetését, összeadta és máris megkapta a kívánt összeget. Eszerint a hadipüspök fizetése 6000 forint, irodakormányzó fizetése 1000 forint, segédtitkoknak fizetése 600 forint, „írász” és kiadó fizetése 360 forint, összesen 7960 forint.²

A Bécsben székelő tábori püspökség (pontosabban az Apostoli Tábori Helynök-ség) a rendes egyházmegyei kormányzat alól kivételt képezett, mivel a katonaság gyakran változtatta állomáshelyét, a legénység különböző nyelveket beszélt, s végül a körükben végzett lelkipásztori munka komoly fizikai felkészültséget is igényelt. A katonaság lelki gondozása az ezredlelkészek feladata volt, minden ezred egy-egy plébániát alkotott. A monarchia területe 1848-ban a tábori lelkipásztorkodás szempontjából nyolc kerületre oszlott, élén egy-egy tábori főpappal. A hadlelkészi hierarchia csúcán az apostoli tábori helyettes (vicarius apostolicus castrensis) állt, akinek a munkáját egy tábori szentszék segítette.³ Ezt a rendszert akarta a hadügyminisztérium Magyarországra átültetni, biztosítva a tábori lelkipásztorkodásnak az osztrák főhatóságtól való függetlenségét. Előadásomban arra a kérdésre szeretnék választ adni, vajon felelős-e Kossuth Lajos azért, hogy ezt a tervet nem sikerült megvalósítani 1848 nyarán, illetve szeptemberében. A korabeli sajátos helyzetet figyelembevéve, három tényező jóváhagyására volt szükség a püspökség felállításához. Ezek: a király, akit a *ius supremi patronatus* (főkegyúri jog) birtokában és az 1848. III. tc. 7. paragrafus értelmében a püspökök és prépostok kinevezése megilletett; a magyar kormány a püspök kinevezésének ellenjegyzése, illetve a felmerülő költségek fedezése miatt; illetve az Apostoli Szentszék, amelynek a leendő egyházi vezetőt egyházszéki hatalommal kellett ellátni. 1848 június végén – július elején e három tényező egyetértése még nem volt teljesen lehetővé.

Czigler Ignác a hadügyminiszternek benyújtott javaslatát azzal a kérelemmel zárta, hogy nyilatkozatát terjesszék a vallás és közoktatási miniszter elé. Mészáros Lázár azonban – talán az ügyintézését akarván gyorsítani – nem fogadta meg ezt a kérést, hanem az iratokat rögtön fölterjesztette a nádornak, megtoldva azt egy Czigler püspöki kinevezésére vonatkozó előterjesztéssel.⁴ Ezt az intézkedést a maga részéről István nádor is célszerűnek látta és pártolva alázasosan felterjesztette az uralkodónak.⁵ Mégis öt nappal később (július 17-én) már ismét úton volt az egész paksaméta. A király személye

körtüli miniszter, Esterházy Pál herceg, a miniszteri felelősség elvéből kiindulva szeretne volna tudni az ügyvel kapcsolatban a vallás és közoktatástügyi-, illetve a pénzügyminiszter véleményét is.⁶ Így került kapcsolatba Kossuth a felállítandó tábori püspökség kérdésével. A nádor által közvetített kérdésre először Kossuth válaszolt 1848. augusztus 1-jén.⁷

„Amint egyrésztől én is őszinte hódolattal osztom Fenségednek azon hazafittí magas nézeteit, – olvashatjuk válaszában – miképp hazánk jelen állása a királyi trón és ország tekintélye, különösen pedig a mostani körülmények okvetlenül megkívánják azt, hogy hadseregünk lelkészei egy saját magyar tábori püspök alatt álljanak, úgy viszont más részről nem lehet eltitkolnom Fenséged előtt kincstárunk jelen állapotát, melynek erőtlensége nemhogy újabb rovatot engedne nyitni kiadásainkban, de sőt az eddig rendszeresítetteket is alig képes fedezhetni.

Egvedül ez oknak méltóztassék Fenséged tulajdonítani azt, hogy a közlött költségtervet azonnal nem ellenjegyezhetem, reménylem azonban, hogy a nemzeti gyűlés által reám ruházott hatalomnál fogva nemsokára megszaporoznak a kincstár jövedelem forrásai, és akkor kedves kötelességemnek fogom ismerni, a király és haza díszének és tekintélyének e részben is minden idegen befolyásótól fölmentésére közremunkálni.”⁸

Közismert, hogy Kossuth szinte üres államkincstárt vett át, s a magyar kormány súlyos pénzügyi helyzete a legszigorúbb takarékosági intézkedések életbeléptetését követelte meg. A pénzügyminiszter május 17-én azt írta Batthyány Lajosnak, hogy *„jelen körülmények között csak 50-60 ezer pfuak havonkénti meggazdálkodása is nagyon kívánatos*”.⁹ A későbbiek során benyújtott költségvetési tervezetében pedig 1848. július 1-től december 31-ig 16 millió forint költségvetési hiánnyal számolt. Az adótörvény hiánya tovább fokozta e nehézségeket. Az Osztrák Nemzeti Bankkal vívott egyenlőtlen küzdelem éppen augusztus elején lépett döntő szakaszába. Augusztus 5-én jelentették be az első hazai bankjegyek megjelenését. Lépéseket kellett tenni az ország nemesfém készletének külföldre szivárgása ellen. Kossuth tehát mindenképpen megalapozottan hivatkozott a kincstár szorult helyzetére egy olyan történelmi pillanaton, amikor a püspöki kinevezés az uralkodó részéről még nem volt elképzelhetetlen.¹⁰

Eötvös József az ügyvel kapcsolatos álláspontját három fő pont köré csoportosította. Először: a magyar tábori püspökség felállítását ő is szükségesnek tartotta. Másodszor: püspöki méltósággal összekapcsolt egyházi hivatal rendszeresítésénél feltétlenül szükségesnek tartotta a római szentszék jóváhagyását. Harmadszor: ő is támogatta Czigler kinevezését, fizetésével kapcsolatban pedig az volt az álláspontja, hogy *„Czigler Ignác kineveztetése esetére, a tervezett 7960 pfb, lekéri apátsági jövedelmei és tábori főpapi tiszti illetménye, betudandók lennének.*”¹¹

Eötvös véleményét természetesen Kossuthal is közölték, aki részben ennek hatására megváltoztatta korábbi álláspontját. Kossuth titkára, Stuller Ferenc 1848. szeptember 7-én arról értesítette Szalay István nádori elnöki titoknokot, miszerint a pénzügyminiszter egyetért Eötvössel abban, hogy a magyar tábori püspök nem lehet a bécsi hatóságok alárendeltje.

„Osztozik azon nézetben is – írta Stuller – hogy a lekéri apátság jövedelmei legyenek ezen püspökség ellátási költségeinek egy részben leendő pótlására fordítandók úgy, hogy amint a számításban áll, ezen apátságnak 4000 pfnyí jövedelméhez a státus

részéről még 3960 fínyi pótlék adassék; melyből aztán összevéve, a tábori püspökség és hivatalos személyzete lenne ellátandó.

*Nem tudván előre, beleegyezik-e Nádorunk öfensége ezen nyilatkozatban sic! –, hogy e tárgyban fölterjesztést tehessen királyunk öfenségéhez. E nyilatkozatot csupán tudomásul kívántam veled közleni. Ha ez elegendő s úgy parancsolja öfensége, a Pénzügy-miniszter kész leend ily értelemben hivatalosan saját neve aláírásával is nyilatkozni.*¹²

Kossuth álláspontja szerint tehát szeptember elején már nem volt pénzügyi akadály a önálló magyar tábori püspökség felállításának. Pénzügyi politikájához augusztus 24-én megkapta a szükséges országgyűlési támogatást, s noha a költségvetési vitát elnapolták, szeptember 6-án rendeletben tette közzé az új ötforintos pénzjegyek kibocsátását. Politikailag viszont aligha volt már a tábori püspökség felállítása elképzelhető. Az uralkodó szeptember 4-én Jellačić bárót visszahelyezte báni méltóságába. Ugyancsak ismerte már ekkor Kossuth az osztrák kormány emlékiratát, amely többek között az ő pénzügyi politikáját is élesen bírálta. Mindezek figyelembevételével Kossuth aligha számíthatott ekkor az uralkodó közreműködésére, így a tábori püspökség felállításához való hozzájárulása gesztus értékű lépésnek tekinthető.

Kossuth tehát elvileg szükségesnek tartotta a Bécestől független, önálló tábori püspökség fölállítását, de ezt a felmerülő pénzügyi nehézségek miatt több mint egy hónapon át megakadályozta. Álláspontjának módosulására az ausztriai és horvátországi politikai események, pénzügyi politikájának sikerei, illetve Eötvös József báró kompromisszumos költségvetési javaslata miatt került sor. Ekkor, 1848 szeptember elején, viszont az uralkodó együttműködésére már nem lehetett számítani. Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy ha Kossuth 1848. augusztus 1-én ellenjegyezte volna a tervet, Zsigler Ignác szentszéki megerősítésére feltehetően akkor sem került volna sor, amint elmaradt az 1848. június 25-én kinevezett püspökök megerősítése is. Az 1848-ban felmerült önálló magyar tábori püspökség felállításának tervét végső soron nem Kossuth pénzügyi tevékenysége, hanem az egyre feszültebbé váló magyar-osztrák, illetve magyar-horvát viszony miatt kellett elejteni.

Jegyzetek

1. A tábori püspökség felállításának történetéről. Hajdu János: Eötvös József báró első minisztersége (1848). Bp., 1933. 78–79. o.

Urbán Aladár: Az 1848-as magyar hadügyminisztérium megszervezése (1848. április-december). Hadtörténeti Közlemények 1976/1. 62–63. o.

F. Kiss Erzsébet: Az 1848-1849-es magyar minisztériumok. Bp., 1987. 313., 348–350. o.

Borovi József: A magyar tábori lelkészet története. [Bp.] Zrínyi K. 1992. 64–66. o.

2. Zsigler Ignác – Magas Magyarországi Királyi Hadminisztérium. Buda, 1848. Szt. Jakab hava [július] 2. Eredeti tisztazat mellékletekkel. Magyar Országos Levéltár [a továbbiakban: MOL] N 31 Regnicolaris Levéltár. István főherceg-nádor levéltára, miniszteri iratsorozat [a továbbiakban: N 31] 26. cs.

3. Melichár Kálmán: A katonai lelkészet az Osztrák–Magyar Monarchia közös hadseregében (haditengerészetnél) és a Magyar Királyi Honvédségnél. Bp., 1899. 36–42. o.
4. Mészáros Lázár – István nádor. Buda, 1848. július 6. MOL N 31 24 cs. Eredeti tisztázat.
5. István nádor – Ő Főlsége. Buda, 1848. július 12. MOL N 31 24. cs. Fogalmazvány.
6. Esterházy Pál – István nádor. Bécs, 1848. július 17. MOL N 31 24. cs. Eredeti tisztázat.
7. István nádor – Eötvös József, Kossuth Lajos. Buda, 1848. július 25. Fogalmazvány. MOL N 31 24. cs. (Az Eötvöshöz intézett levél eredeti tisztázata MOL H Az 1848-1849-i Minisztériumi Levéltár [a továbbiakban: H 54] Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium. Elnöki iratok [a továbbiakban: 54] 1848: 566. Eredeti tisztázat.
8. Az iratot a fogalmazvány alapján közli: Kossuth Lajos 1848/49-ben II. Kossuth Lajos az első felelős minisztériumban. 1848 április–szeptember. Kossuth Lajos összes munkái XII. k. [a továbbiakban: KLÖM] XII. S. a. r.: Sinkovics István. Bp., 1957. 652. o. Az irat eredeti tisztázata MOL N 31 25. cs.
9. Az iratot közli KLÖM XII. 147–149.o.
10. Kossuth pénzügyi tevékenységéről Sinkovics István: Kossuth, az önálló pénzügyek megteremtője. Emlékkönyv Kossuth Lajos születésének 150. évfordulójára. Bp., 1952. 87–173.o.
11. Eötvös József – István nádor. Budapest, 1848. augusztus 11. MOL N 31 26. cs. Eredeti tisztázat. A felterjesztéssel kapcsolatos fogalmazvány MOL H 54 1848:566.
12. Stuller Ferenc – Szalay István. Budapest, 1848. szeptember 7. MOL N 31 26. cs. Eredeti tisztázat.

